

פשט ודרש במשנת הרמב"ם

דבר תורה פרשת ויקהל - פיקודי, ד"ר חזות גבריאלי

ויעשו את הכתנת שש מעשה ארג לאהרן ולבניו: ואת המצנפת שש ואת פארי המגבעת שש ואת מכנסי הַבַּד שש משזר: ואת האבנט שש משזר ותכלת וארגמן ותולעת שני מעשה רקם פאטר צנה יקוק את משה: (שמות לט, כז-כט)

כל מקום שנאמר בתורה שש או שש משזר צריך שיהיה החוט כפול ששה, ומקום שנאמר בד אם היה חוט אחד לבדו כשר, ומצוה מן המובחר שיהיה כפול ששה. (רמב"ם, כלי המקדש, פ"ח, ס"ד)

הרמב"ם פוסק כי במקומות שנאמר בהם 'שש', אזי דין הטווייה משישה חוטים **מעכב**. אולם במקומות שנאמר 'בד', זוהי רק מצווה מן המובחר לעשות טווייה משישה סיבים. מדוע?

מדברי הרמב"ם בכמה מקומות עולה כי הגדרתו למושג 'דאורייתא' שונה מן המקובל. לפי רוב המפרשים הלכות דאורייתא הן הלכות שמשקפות את רצון ה' הישיר. לעומת זאת, הלכות דרבנן הן הלכות שמקורן בהחלטה של חכמים. הרמב"ם מגדיר הלכות דאורייתא כהלכות המופיעות בכתוב, והלכות דרבנן כהלכות שאינן מופיעות בכתוב. הוא לדוגמה קובע כי 'הלכה למשה מסיני' היא מ'דברי סופרים' (ראו פירוש המשנה כלים, פ"ז מי"ב, ובתשובות הרמב"ם, סי' שנייה, במהדורת בלאו, ועוד). **בשורש השני** הרמב"ם קובע כי הלכות היוצאות מדרשות, גם הן אינן הלכות דאורייתא אלא הלכות מ'דברי סופרים'.

המונחים 'דרבנן' או 'דאורייתא' במשנת הרמב"ם מציינים בדרך כלל את מקורן של ההלכות, ולא דווקא את התוקף ההלכתי שלהן. במובנים ידועים, הרמב"ם בשיטתו זו מזהה את החלוקה בין תורה שבכתב לתורה שבעל-פה עם החלוקה בין דאורייתא לדרבנן. כאמור, רוב ככל המפרשים האחרים אינם מסכימים איתו בכך.

כפי שמבחין כבר הרמב"ן בהשגותיו לשורש השני, ההנחה שמובילה את הרמב"ם למסקנה המפתיעה הזו היא בעיקר ההנחה הפרשנית כי למקרא יכול להיות אך ורק פירוש תקף אחד, ותו לא. ובלשון חז"ל: "אין מקרא יוצא מידי פשוטו". הרמב"ן חולק עליו בנקודה זו. בלשונו: "והנה הרב תלה הר נופל הזה בחוט השערה, אמר: העיקר אשר הועילונו בו עליהם השלום והוא אומרם: 'אין מקרא יוצא מידי פשוטו'..."

הוא קובע נחרצות כי יכולים להיות בו-זמנית כמה פירושים שונים לאותו פסוק במקרא, "וכן העניין בכל מקום הנדרש להם בעניין משל ומליצה, יאמינו כי שניהם אמת: פנימי וחיצוני...". ועוד הוא כותב בסוף דבריו בנושא זה (עמ' ע"ח): "והוא מאמרם: 'אין המקרא יוצא מידי פשוטו'. לא אמרו: 'אין מקרא אלא כפשוטו', אבל יש לנו מדרשו עם פשוטו, ואינו יוצא מידי כל אחד מהם. אבל יסבול הכתוב את הכל ויהיו שניהם אמת".

מתיאור זה עולה מייד השאלה: האם ההלכות העולות מדרשות לפי הרמב"ם אינן נכונות? האם הן לא מתארות נכונה את כוונת הפסוקים? הרמב"ם עצמו מרגיש בכך ומקשה זאת בשורש השני מייד לאחר פריסת שיטתו לגבי היחס בין פשט ודרש. הוא עונה על כך בביטוי הידוע כי ההלכות המדרשיות הן "ענפים מן השורשים שנאמרו לו למשה בסיני בביאור, והם תרי"ג מצוות". הדרש הוא ודאי פירוש נכון, אולם הוא אינו **פירוש** לכתוב אלא **הרחבה** של הכתוב. ההלכה שנלמדת מהדרש אינה יכולה להיחשב כפירוש לכתוב, שכן רק הפשט הוא הפירוש היחיד התקף עבורו. אולם אין זה אומר כי הדרש אינו נכון, אלא שהוא אינו פירוש לכתוב.

כעת נוכל ליישם את הכלל העקרוני הזה להבנת שיטת הרמב"ם ביחס לבגדי כהונה. ביחס לבגדים שבהם כתוב 'שש', כל ההלכות שנלמדות לגביהם נכנסות תחת העיקרון שהן מעכבות. זהו **פשט** הכתוב היחיד לפי הרמב"ם, אולם הבגדים שבהם נאמר 'בד', ולא 'שש', לגביהם חלות אותן הלכות מתוך מידת הדרש **ריבוי**. זוהי הלכה הנלמדת בדרכי הדרש ובשל כך היא מ'דברי סופרים' ואינה מעכבת.

להערות ולרכישת ספרי 'מידה טובה': hazutg@gmail.com

